

Voor de V.P.R.O.-microfoon hield Ds. Van Ginkel enkele voordrachten en trachtte, als houtskooltekeningen, **negen** `twistgesprekken met God' te schetsen.

Het boekje begint met een artikel uit: Tussen kerkplein en caféterras.

DEUS ABSCONDITUS (De verborgen God)

Hoogleraar, deerne, mysticus,
geworteld in hun eigen gronden
zijn toch ten diepste voorgoed verbonden
in drift en geest, in min en plus.
Dat zij dit, hangend aan de lus
van tramlijn Tijd, voorgoed verstonden:
hoogleraar, deerne, mysticus.

Papoea, geisha, Wolga-rus
aanbiddend of verstrikt in zonden
gaan, sprintend in hun laatste ronde,
naar eindpunt God: Absconditus
voor deerne, prof en mysticus.

INLEIDING

Soms is een voordracht een alleenspraak. Aan de zijde van de luisteraars blijft het stil. Men vraagt zich dan af, of aan de orde gestelde vragen alleen in het hoofd van de geachte spreker opkwamen. Vanaf het begin kwam er spontane reactie uit verschillende kringen. Een pastoor viel samen met een caissière door de brievenbus. Eveneens een ingenieur met een astroloog, een Veluwnaar en een Groninger.

Het geschrevene kan wellicht diensten bewijzen in gesprekskringen. Er zijn negen twistgesprekken: De Stem die zo vaag blijft, het leed dat breekt, de schuld die nekt, het doodsgeheim niet te tillen, de dromen waaraan wij ons vastklemmen, de projecties die wij terugnemen, de functie van ons bidden, een samenleving zonder voorselectie, het absurde als testcase kunnen, aanvonken tot een bredere gedachtewisseling. Vandaar dat de achtergrond van deze gesprekken vergezeld gaan van vier overwegingen: de onbekende mens, de onbekende God, de onbekende gelovige en het onbekende perspectief.

Bijbelse gesprekken lopen nooit dood in een monomaan dóórpraten. Steeds valt een stilte. Men zit als onder een heilige eik en luistert naar het waaien.

Luisterend naar de stem – de stem van het waaien en tegelijk de stem van ons hart in het waaien – leren wij verstaan: hoe dan ook, ik ben niet overbodig.

Het besef dat ieder mens op aarde arriveert om een taak te volbrengen, geeft ons soms, tussen veel dat absurd is, een sensatie van diepe vreugde.

1. De stem die zo vaag blijft.

Waarom nam je dat vreselijke besluit om God voorgoed de rug toe te keren? Vroeg Aljoscha aan zijn broer Iwan.

Geloof in een God wordt mij verboden door mijn liefde tot de mensheid, antwoordde Iwan.

Iwan heeft gelijk, zei een catechisante. Als God er is, als Hij de mensen werkelijk liefheeft, waarom zweeg Hij dan in een onuitstaanbaar zwijgen boven Bergen-Belsen en Dachau?

Ingmar Bergman stelt deze vraag in zijn film 'Avondmaalsgasten'. Twee uur lang staat in roerloze concentratie de filmlens gericht op een Zweedse dominee.

Ds. Ericsson vervult zijn taak zonder enige innerlijke vreugde, omdat, zoals hij zegt, God voor hem geworden is tot een 'Groot zwijgen'.

Als wij de bijbel opslaan, krijgen wij op het eerste gezicht de indruk dat God vooral in tijden van het Oude Testament voortdurend en duidelijk sprak!

Het begint al op de eerste bladzij. God sprak: er zij licht. Dat spreken gaat door. God sprak tot Abraham; God sprak to Isaäk; God sprak tot Jacob. God sprak tot al de profeten. Ik lees zelfs: de Heer sprak tot Mozes van aangezicht tot aangezicht, zoals iemand spreekt met zijn vriend.

Ik wilde het eventuele misverstand uit de weg ruimen, alsof de Bijbelschrijvers ons zouden willen suggereren dat de gelovigen uit het Oude Testament rechtstreeks, in duidelijke gesprekken, met God omgingen. Als wij in de berichten van het Oude Testament lezen: en God sprak, God bracht een bezoek, of: God verscheen, dan gebruikt de schrijver een stijlfiguur, een beeldspraak, waarmee de schrijver wil aanduiden dat wij mensen – en dat is de adel van ons mens-zijn – altijd weer in gesprek staan met 'de Stem', die in ons innerlijk aanwezig is. Misschien kan ik deze Stem door een gedicht wat dichterbij brengen.

Nicolaas Beets beleefde een slapeloze nacht. Loodzware gedachten kwelden hem. Buiten voor het raam bewogen zich, traag wuivend, oude bomen in de nachtwind. Beets zegt: plotseling, als een geschenk, werd dat ruisen van de wind voor mij een Stem!

De moerbeitoppen ruisten
God ging voorbij;
neen, niet voorbij, Hij toefde;
Hij wist wat ik behoefde
en sprak tot mij;

Sprak tot mij in den stillen,
den stillen nacht;
gedachten die mij kwelden,
vervolgden en ontstelden,
verdreef Hij zacht.

Er was een gesprek.

Toch zou de bandrecorder alleen het ruisen van de nachtwind en niets meer dan dit hebben kunnen opnemen.

De Stem kwam op uit het meest innerlijke mens-zijn van Beets zelf. Tegelijk ging deze Stem Beets te boven. Hij beleefde de Stem in hem als de stem van 'een ander', als mysterie 'tegenover hem'.

Martin Buber, de joodse wijze, heeft het geheim van de Stem prachtig aangeduid. Hij zegt: wij mensen worden aangesproken door vele stemmen: de stem van ons bloed, de Stem van Eros, geluk en angst. Te midden van de stemmen die ons proberen mee te slepen - soms te ontmoedigen - stijgt nu en dan in een onvergetelijk moment, vanuit het diepst van ons mens-zijn de heilige Stem op. Een Stem die ons oordeelt; een Stem die ons draagt.

2. HET LEED DAT BREEKT

In een liedje dat een wereldsucces werd, vraagt een dochter aan haar moeder: als ik straks groot ben, zal ik dan mooi zijn en rijk? Zal ik gelukkig getrouwd zijn en kinderen krijgen?

Moeder antwoordt: que sera, sera! Wij mensen hebben de toekomst niet in de hand, alles komt zoals het over ons besloten ligt...

Het leven kan een feest zijn met momenten waarin wij tot in onze vingertoppen gelukkig zijn, maar niemand van ons ontkomt, vroeg of laat, aan de confrontatie met een stuk leed. Met 'leed' bedoel ik een schok die de bestaansgrond van ons leven doet wankelen, waarbij alle vaste punten ons ontvallen. Je staat dan voor de vraag: hoe moet ik, in Gods naam, dit leed verwerken?

In de loop der eeuwen zijn op deze vraag drie antwoorden gegeven; drie antwoorden die elkaar aanvullen zonder dat zij het Donkere Geheim van het lijden geheel kunnen ontraadselen. Één ervan is een Grieks antwoord.

Ieder mens heeft momenten waarin hij het gevoel krijgt dat hij de speelbal is van een meedogenloos *Noodlot*.

Drie grote Grieken: Aeschylus, Euripides en Sophocles, hebben in hun treurspelen dit nootlot gedemonstreerd.

Ik herinner aan het treurspel van Sophocles waarin hij ons bij de wieg van Oedipus brengt. Een orakel waarschuwt de ouders dat deze pasgeborene later zijn eigen vader doden zal en bloedschande zal plegen met zijn moeder.

De verschrikte ouders proberen het Noodlot te keren door het kind weg te zenden naar een verre streek.

Als Oedipus een jongeman is geworden, doodt hij in een handgevecht een vreemdeling. Hij weet het niet - het is zijn vader.

Later arriveert hij in de stad Thebe waar hij het raadsel van de sfinx oplost. Als beloning mag hij trouwen met de koningin-weduwe. Hij weet het niet - het is zijn eigen moeder.

Als tenslotte de stad Thebe geteisterd wordt door een pest epidemie en men het orakel vraagt naar de oorzaak van deze ramp, luidt het antwoord: het zijn de misdaden van Oedipus: hij vermoorde zijn vader en pleegde bloedschande met zijn moeder.

Het Noodlot slaat toe. Oedipus steekt zichzelf, in wanhoop, de ogen uit. Hij vertrekt uit Thebe als een blinde zwerver, leunend op de arm van zijn dochter Antigone, de enige die hem trouw blijft.

Oedipus voelt zich gekraakt door de overmacht van de omstandigheden. Hij zegt: ik heb mijn omgeving in rouw gedompeld, ik heb vernield, ik kan mij niet verantwoorden en toch: ik heb het niet gewild.

Het koor begeleidt het treurspel en zingt:

Nooit geboren te zijn, hogere wens is er niet.

Deze wanhopige visie van de oude Grieken valt niet buiten maar binnen de bijbel.

Ook in de bijbel komen situaties voor waarin joodse gelovigen tegen hun God zeggen:

Gij, Gij zijt voor mij een keihard Noodlot.

Gij voert mij mee als een dwarrelend herfstblad.

Gij zijt voor mij als een vogelvanger die het klapnet over een nietig vogeltje werpt.

Gij laat ons wegzinken in grondeloze moerasmodder.

Gij verkoopt uw eigen schepselen aan het levenslot, alsof ze u niets waard zijn.

De profeet Jeremia zegt op een dieptepunt van zijn leven: vervloekt is de dag waarop ik het levenslicht zag.

Het kan opluchten als we dit in onze bijbel lezen.

Er moet in ons leven een twistgesprek zijn met God !

2. HET LEED DAT BREEKT (2)

Het leven kan een feest zijn met momenten waarin wij tot in onze vingertoppen gelukkig zijn, maar niemand van ons ontkomt, vroeg of laat, aan de confrontatie met een stuk leed. Met 'leed' bedoel ik een schok die de bestaansgrond van ons leven doet wankelen, waarbij alle vaste punten ons ontvallen. Je staat dan voor de vraag: hoe moet ik, in Gods naam, dit leed verwerken?

In de loop der eeuwen zijn op deze vraag drie antwoorden gegeven; drie antwoorden die elkaar aanvullen zonder dat zij het Donkere Geheim van het lijden geheel kunnen ontraadselen. Na het Griekse volgt er een Joods antwoord.

De Bijbelse wijsheid heeft naar een tweede antwoord gezocht, naar een dieper inzicht. In het boek Job staat een man die klap op klap krijgt. Hij reageert op die klappen -dat is zo eerlijk- met een felle opstandigheid tegen God.

Als er een goddelijke leiding in de wereld is, dan wil Job wel zeggen dat hij er niets van begrijpt. Job denkt er niet meer over om tot zo'n God te bidden: indien ik riep en Hij mij antwoordde, zou ik dit niet kunnen geloven, dat Hij mij het oor leende; Hij, die mij in de storm vermorzelt, mijn wonden zonder oorzaak vermeerdert, mij niet vergunt adem te scheppen, maar mij met bitterheid verzadigt. (9: 16-18).

Maar op het beslissende moment waarop Job zijn geloof in God wil verscheuren als een waardeloos vodge papier, op het moment waarop hij wil zeggen: het is uit, het is uit met Job, de man uit het land van Uz, zegt hij dit niet.

Een onzichtbare hand houdt hem vast. Vanuit de diepste lagen van zijn existentie stijgt een vertrouwen omhoog. Een vertrouwen, dieper gefundeerd dan zijn denken, dieper dan zijn gevoel. Hij zegt: toch vertrouw ik mij toe aan het Gods mysterie waarvan ik niets begrijp. De dichter van het boek Job wil daarmee zeggen: dat is nu *loutering*. Het leed laat ons een dieper steunpunt vinden: het perspectief, de Horizont achter onze horizont.

Keuls schreef:

Laat mij de éne,
De hoop, dat ik u vind voorbij de laatste heg
van deze doolhof en in U alleen
al mijn verlangen dan ter ruste leg.
O Gij zo lang verwacht en immer onverschenen,
Laat mij dit éne.

Bij dit gedicht denk je aan Blumhardt, die door een besmettelijke ziekte zijn kinderen verloor en daarna een tehuis stichtte voor geestelijk misdeelden! Blumhart zei: toen ik van God niets begreep, leerde Hij mij dit ene: barmhartig worden voor anderen.

De secretaris van onze koningin , mr. Van der Hoeven, schreef een boek: "Scheel-Engeltje". In zijn gezin verscheen het leed in de gestalte van een scheel mongooltje. Een kind dat één ding miste dat wij allemaal hebben. Het miste het egoïsme van : halen – hebben - en - houden. Daarom was er om dat jochie altijd een stroom van liefde. Mr. Van der hoeven schrijft: het schele mongooltje werd een scheel engeltje, dat zijn omgeving louterde: hij beschaamde onze zelfzucht. Toen iemand zei: och wat een leed voor u zo'n kind te hebben, kon mevr. Van de Hoeven antwoorden: dit kind is wellicht meer waard voor het rijk van God dan honderd geslaagde strebers.

2. HET LEED DAT BREEKT (3)

Het leven kan een feest zijn met momenten waarin wij tot in onze vingertoppen gelukkig zijn, maar niemand van ons ontkomt, vroeg of laat, aan de confrontatie met een stuk leed. Met 'leed' bedoel ik een schok die de bestaansgrond van ons leven doet wankelen, waarbij alle vaste punten ons ontvallen. Je staat dan voor de vraag: hoe moet ik, in Gods naam, dit leed verwerken?

In de loop der eeuwen zijn op deze vraag drie antwoorden gegeven; drie antwoorden die elkaar aanvullen zonder dat zij het Donkere Geheim van het lijden geheel kunnen ontraadselen. Na het Griekse- en het Joodse, volgt nu het antwoord door Jezus gegeven;

Jezus aanvaard vrijwillig een stuk leed om daarmee *anderen te dienen*.

Zijn lijden, zijn kruisgang opende ons de ogen voor wat Liefde met een hoofdletter betekent. De Liefde die in iedere situatie en in ieder mens nieuwe mogelijkheden blijft zien. Ook in de goot.

Kajafas zei: het wordt te gek, deze Jezus moet geliquideerd worden. Het is beter dat deze ene sterft dan dat hij het hele volk aan de fatsoensnormen doet tornen.

Het evangelie bericht dat Jezus zich niet liet intimideren en de universele Liefde ondertekende met zijn bloed. Het had het kruis er voor over.

Herinner u die foto gemaakt bij straatgevechten in Venezuela, bekroond met de wereld fotoprijs (1962). Een simpele priester, in sjofel habijt, vangt midden in het spervuur een dodelijk getroffen soldaat op en staat hem bij. Niet voor niets werd deze foto bekroond. In deze geestelijke rijst de gestalte van Jezus voor ons op. De priester staat daar: solidair met de misère van een medemens. Hij staat met de ander in de angst als een mens die dient, als een heiland. Hij opent ons de ogen voor de Liefde met een hoofdletter.

Zo geeft het Bijbelse geloof driemaal een antwoord op de vraag: hoe mag ik staan tegenover het leed dat mij overvalt? Wij mogen er opstandig onder zijn en met de psalmdichters het leed vervloeken; wij kunnen door het leed worden verdiept, zodat het ons loutert terwijl Jezus ons leert dat wij door het leed van anderen als ons eigen leed mee te dragen ons in dienst stellen van de 'Stem' die ons roept.

3. DE SCHULD DIE NEKT (1)

Er is in ons allen een *drang tot contact*. Wij zoeken elkaar in de liefde, in de vriendschap en in de medemenselijkheid.

Een mens kan niet alleen zijn.

Wij worden geboren als man of vrouw. Dit verschil maakt ons aangewezen op de ander. In duizend nuances wordt gefluisterd:

Het wordt zo donker om mij heen.
O, liefste, laat mij niet alleen.
Er is geen klacht, die je mij niet kunt klagen,
geen troost, die ik niet naar je toe zal dragen.
Wees maar bij mij!

Toch is het verschil tussen man en vrouw niet absoluut.

Alle mannen hebben iets vrouwelijks in zich. Ook een man kan troosten. Alle vrouwen hebben iets van een man in zich. Ook een vrouw kan leiding geven.

Zelfs lichamelijk is het verschil tussen man en vrouw niet absoluut.

Sommige baby's worden als man en tegelijk als vrouw geboren. Later, voor de operatie, kan men kiezen of men als man of vrouw verder wil leven. Vandaar dat er ook vriendschap mogelijk is tussen mannen en eveneens tussen vrouwen. In de vriendschap houden mensen elkaar vast, ook als de 'kennissen' het al lang laten afweten.

In sommige gevallen kan deze vriendschap – zo gecompliceerd is de mens – ook aspecten van liefde gaan vertonen bij de homofiele man en de lesbische vrouw.

Ten slotte worden liefde en vriendschap overkoepeld door de in ons allen aanwezige drang tot medemenselijkheid.

L'Abbé Pierre* buigt zich niet uit liefde of uit vriendschap over de clochards heen. Want liefde en vriendschap geven wij aan iemand die ons sympathiek is. L'Abbé Pierre buigt zich over een onsympathieke, gevoelsarme zwerver even diep als over een vriend. Hij doet dat omdat hij medemens wil zijn met waardeloze uitvallers.

Naast deze drang tot samenzijn in liefde, vriendschap en medemenselijkheid is ook in ons allen de *drang naar zelfhandhaving* aanwezig. Niemand wil een nul in het cijfer zijn. Wij willen een waardevol lid van de samenleving zijn.

Het behoort tot de tragische tweespalt van ons menselijk bestaan dat de twee grondkrachten van ons leven niet alleen *positief* gericht staan ten bate van anderen, maar ook *negatief* ten koste van anderen.

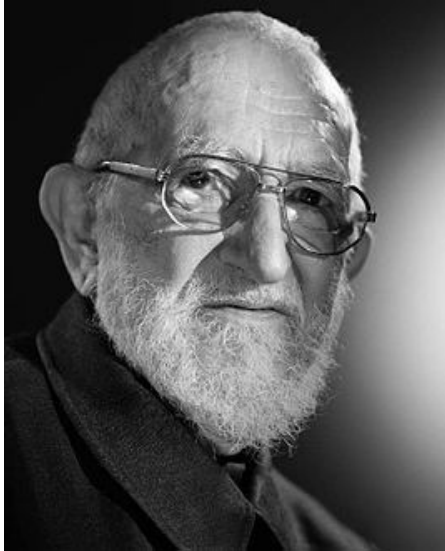
Wij kunnen zijn als dieren die elkaar wegpikken. Er bestaat ook onder ons de rangorde van de piklijst.

Als een toom kippen maïsvoer krijgt, pikt de sterkste kip de grootste korrels op. Zij pikt de op één-na-sterkste resoluut weg. En deze laatste pikt op haar beurt de op twee-na-sterkste weg en zo daalt de rangorde af tot de zwakste kip die, met een kaal gepikte nek, zich tevreden moet stellen met de restantjes.

In elk gezin kan, tussen man en vrouw, tussen broers en zusters, de stille strijd om de rangorde ontbranden.

Op kantoren, tussen zakenleiders lopen de zwakke broeders met een kaalgepikt nekje rond.

Zelfs in kerken draait de piklijst op volle toeren.

* L'Abbé Pierre (pastoor Pierre), OFM Cap, echte naam Henri Antoine Grouès (Lyon, 5 augustus 1912 – Parijs, 22 januari 2007) was een Franse rooms-katholiek priester. Hij is de stichter van de Emmaus-beweging die als doel heeft de armen en daklozen te helpen. Zijn pseudoniem dateert uit de Tweede Wereldoorlog toen hij in het verzet zat.

3. DE SCHULD DIE NEKT (2)

Bij onze geboorte krijgen wij (als voorbeeld) een vliegtuig te besturen met twee motoren, die onregelmatig draaien.

Op het vliegveld probeert men een piloot te helpen, doordat hij via een koptelefoon verbonden is met een radiobaken. Wanneer hij van de rechte weg afwijkt, hoort hij een waarschuwend fluittoon.

Wij kregen in ons innerlijk een 'radiobaken' mee: onze gewetensfunctie. Deze automatische gewetensfunctie wordt tijdens de opvoeding door onze ouders tot ontwikkeling gebracht.

Vanaf onze vroegste jeugd zijn onze ouders bezig de negatieve kanten van de twee grondkrachten terug te drukken. Zij prenten ons jarenlang in welke gedragingen in de samenleving onaanvaardbaar zijn.

Als wij agressief bezig zijn ten koste van een ander, laten zij de fluittoon horen: niet doen, dat is gemeen; dat is onaardig; dat is oneerlijk.

Er zijn ouders die hun kinderen een opvoeding geven door hun *absolute normen* in te prenten: absolute kuisheid, absolute eerlijkheid, absolute naastenliefde.

Zij hebben geen enkel inzicht in het menselijk tekort. Zij wensen niet te rekenen met het tragische feit dat in ons allen een drang aanwezig is tot samenzijn en tot zelfhandhaving die ook negatief gericht is, ten koste van een ander.

Elk mens zal zijn hele leven tegen die negatieve kant – soms tevergeefs – moeten vechten. Elk mens heeft op dit punt recht op barmhartigheid.

Als ouders het menselijk tekort in hun kinderen niet laten gelden, laten zij zonder innerlijke ontferming de fluittoon horen: dat is niet kuis en: dat is niet absoluut eerlijk en: dat had ik van jou niet verwacht.

Op deze manier krijgen gewetensvolle kinderen een automatisch radiobaken mee dat steeds fluittonen afgeeft: niet op de rechte weg. Weer niet op de rechte weg.

Die nooit zwijgende fluittoon geeft aan mensen dat verdoemde gevoel van: ik ben een waardeloze; ik haal de hoge normen niet! Vooral wanneer een kind extra gecompliceerd is, zich beweegt in vriendschappen tussen mannen en vriendschappen tussen vrouwen, kan de te strenge opvoeding (zonder barmhartigheid) mensenlevens verwoesten.

In sommige protestantse kringen wordt de opvoeding gezet in het kader van de 'zondeval'. Het dogma van de zondeval is in de traditie een boeiend stuk denkwerk met een happy ending. Maar in betrekkelijk brede kring wordt dit dogma gehanteerd als een walmende kaarsvlam die ons menselijk bestaan bedekt met een dikke vette laag roet. Men zegt dan: onze oerouders hebben zich schuldig gemaakt aan een oerzonde door te eten van de verboden boom. Op die oerzonde rust de oervloek van een toornig God. Deze oervloek rust ook vandaag nog op elk kind dat in de wieg ligt. Op die manier moet je, je eigenlijk generen dat je als mens geboren wordt.

Alleen als mens al ben je een verwerpene. Zo worden nog velen opgevoed; zij horen altijd een beschuldigende fluittoon; altijd op de verkeerde weg, ver weg van God; alleen al door het feit dat je een mens bent. Sommige mensen met een zwakke psyche, worden gek van deze snerpemde fluittonen. Zij gaan uit het leven weg met als laatste groet; ik kan het niet langer uithouden; ik voel dat ik niet behoor tot de uitverkorenen.

Hilbrandt Boschma beschrijft deze verknipte mensen in zijn bundel: *Om den Wiehmenhof*. Hij schrijft: terwijl buiten de seringen bloeien, de hagendorens en de gouden regen speelse schaduwen werpen, zegt binnen de kerkmuur een stem 'dat wij verdoemelijke zondaren zijn en dat Gods genade ons alleen kan redden. Maar dat deze genade alleen geschonken wordt aan *de uitverkorenen*'.

Op deze wijze leven duizenden mensen met schuldgevoelens die onecht zijn.

Zij dragen de last van een schuld die hun door de opvoeding is aangepraat.

De fluittoon die zij horen, is niet de waarschuwende fluittoon van een goddelijke orde maar van hun geborneerde omgeving. Kortom, zij zijn slachtoffer van een stoorzender.

Hier helpt maar één beslissing: de stoorzender uitschakelen!

Het is soms goed als wij afscheid nemen van de Godsvoorstelling en van de absolute norm en die men in onze jeugd ons wilde inprenten.

Het is een bewijs dat wij geestelijk volwassener worden als wij onszelf en alle anderen leren aanvaarden als mensen met een menselijk tekort.

De grondkrachten van het leven zijn zowel positief als negatief gericht. Hun opstuwende werking valt soms buiten de controle van het bewuste ik. Dat is niet onze schuld; het is ons lot. Het is 'de tragische afgrond' in ons mens-zijn.

Opvoeders die dat niet inzien, belasten ons leven met een automatisch werkende, onbarmhartige gewetensfunctie die ons naar de neurose fluit, naar een vreugdeloos levensgevoel.

Wij geven deze opvoeders de groet ten afscheid. Adieu tristesse.

4. HET DOODSGEHEIM, NIET TE TILLEN (1)

Edith Piaf zong het lied: 'Les trois cloches' op haar wereldtournee.

In de dorpen van Frankrijk luidt de eerste kerkklok bij de geboorte, de tweede bij een trouwpartij en ten slotte begeleidt de derde klok in langzaam, obsederend tempo de begrafenisstoet.

In 'Les trois cloches' stijgt boven de derde klok de rouwklacht van Edith Piaf omhoog. Die derde klok is ons onafwendbaar lot. Als mens zijn wij opgenomen in het grote natuurproces van geboorte, bloeitijd en sterven.

Je loopt over de Dam. Een orgelman speelt daar zijn lied. Ineens overvalt het je; al die mensen krioelend op het Damrak... Over zeg vijftig jaar zal niemand weten dat zij er ooit geweest zijn...

Professor Cramer zei eens: als je, je geloof wilt zien wankelen, moet je de kerkgeschiedenis bestuderen. Altijd weer, altijd weer, als in de kerk een man verscheen van wie iedereen zei: op die man was het wachten, werd zo'n figuur midden in zijn werk overvallen door een ontijdige dood. Wáár zijn in Frankrijk de priester-arbeiders gebleven?

Deze mannen die de godsdienst een nieuw gezicht gaven. Mannen die de trap der sociale paria's afliepen tot de laatste trede.

Kardinaal Suhard, de ziel van deze overrompelende beweging, stierf plotseling en zijn opvolger stopte het werk.

De zoon van een keuterboer, Johannes XXIII, zette voor het eerst sinds vele eeuwen de kerk in de glans van een universele liefde die alle godsdiensten en alle politieke overtuigingen omvat hield. Na vijf jaar luidde voor hem de derde klok.

Binnen de kleinere horizont van ons eigen leven worden wij steeds weer geconfronteerd met het raadsel van een ontijdige dood. Ik denk aan de vrouw die haar enige zoon verloor in het verzet. Sinds die tijd werd zij geobsedeerd door deze enen gedachte:

Mijn zoon is dood! 's Morgens wil ik hem wekken
En eensklaps weet ik het weer: mijn zoon is dood!
's Middags als ik de tafel wil gaan dekken,
Staat op het tafelkleed: mijn zoon is dood!
Wanneer ik met de buurvrouwen ga praten,
Zeggen hun woorden mij: mijn zoon is dood!
En in de spiegelruiten van de straten
Spiegelt zich dit alleen: mijn zoon is dood!

Anderen verliezen bij een ongeluk het liefste wat zij hebben. Zij staan verlamd van verdriet bij de brokken van hun leven.
Denk aan de 37.000.000 doden in de tweede wereldoorlog.
Waar zijn die soldaten toch?
Samen naar het front en och...
Wie van ons wéét dat nog?
Wie van ons wéét dat nog?

Duizenden mensen **voeren met God een twistgesprek** over het absurde van een afschuwelijk sterven.
In de bijbel staat een vader – koning David – bij zijn dode zoon en hij kan het niet verwerken. Absalom, mijn zoon! Absalom mijn zoon!
Een andere gelovige – koning Saul – beneemt zichzelf het leven in een vlaag van gelovige radeloosheid. Een joodse priester komt naast hem staan. Deze priester strekt zijn hand uit naar de donkere hemel en zingt op oosterse wijze een klaagzang die je door merg en been gaat.
Niet een geborneerde klaagzang van: zo gaat het met een mens die zijn geloof verliest, neen een klaagzang die de dode Saul vasthoudt en tot God zegt: waarom moest een mens zo ondergaan? Een man die tot de besten van ons volk behoorde. Waarom moest hij een zinloze dood vóór zijn tijd sterven?

Er zijn in de bijbel mensen die het wel willen erkennen dat zij van het sterven niets begrijpen. Prediker schrijft: soms overvalt mij de gedachte dat mensen moeten sterven als een dier; dat mens en dier bij hun dood uiteenvallen in stof.
Vanuit het boek Job zegt een stem: soms denk ik: een mens is nog minder dan een boom. Een gevelde boom kan nog uitlopen met zijn wortel...maar een mens wordt tot as.
Zo staan zij ook vreemd tegenover het doodsgeheim.

4. HET DOODSGEHEIM, NIET TE TILLEN (2)

Vier gestalten treden nader om ons aangaande het doodsgeheim iets te zeggen:
De gestalte van Boeddha, de gestalte van Plato, de gestalte van de schrijver van Genesis 3 en de gestalte van Jezus.

Allereerst Boeddha. Boeddha hoort met een glimlach de derde klok luiden en zegt: wees er toch blij om. Bij ons definitieve sterven smelten wij weg als een druppel in de oceaan. Wij verliezen ons 'eigen ik' en worden weer één met de warme adem van de grote aarde.

De dichter Van Schagen vertolkte de visie van Boeddha in zijn gedicht:

Als ik doodga
zal de grote aarde mij nemen;
ik zal zijn in haar warmen adem.
Ik zal zijn in het gras langs de stille wegen
en in den nevel 's avonds over de landen.

Als ik nu doodga
zal de grote zee mij nemen
en ik zal zijn in de eindeloze golven.
Ik zal zijn in de branding aan verre stranden,
In het kolken van het water in het paalhoofd.
Altijd hetzelfde. Altijd.

Naast Boeddha de gestalte van Plato.

Plato gaat verder dan Boeddha en zegt: er is in ons meer dan alleen de warme adem. Er is ons een onsterfelijke geest, een onsterfelijke ziel. Deze ziel stijgt bij het definitieve sterven uit de natuur omhoog naar een zuivere sfeer van harmonie en goedheid.

Vandaar die graftombe in Parijs voor de couturier Antoine. Het monument stelt een engel met vleugels voor die voor het laatst een vrouw kust.

De engel met vleugels is het symbool van de onsterfelijke geest, voorgoed afscheid nemend van het vergankelijke lichaam.

Als derde komt een joods priester voor ons staan die het beroemde Bijbelhoofdstuk Genesis 3 schreef: het verhaal van de appel en Eva en de verdrijving uit het paradijs. Dit (meestal verkeerd begrepen) verhaal wil op uiterst diepzinnige wijze zeggen dat alle mannen en alle vrouwen op deze wereld een paradijsdroom dromen. Adam is geen voornaam maar betekent: 'de man in het algemeen'. Eva is een woord dat de 'vrouw van alle tijden' aanduidt. Welnu alle mannen en vrouwen denken: wat zou het een paradijs op aarde zijn, wanneer wij mensen 'gelijk een God' zouden zijn.

Als wij konden 'eten' van de boom van de allesomvattende kennis en als wij konden 'eten' van de boom van het eeuwige leven, dan wisten we op elke vraag het antwoord; wij zouden dan, evenals God, nooit sterven. Alle mannen en alle vrouwen dromen die droom.

De vierde gestalte, Jezus, heeft deze visie in praktijk gebracht. In zijn korte leven van nog geen veertig jaren zette hij als Heiland de ploeg tussen de distels.

Hij stond altijd aan de kant van de slachtoffers, aan de kant van allen die sociaal en godsdienstig achterop waren geraakt.

Hij sprak nooit over zijn doodsprobleem. Hij liet zich er niet door verlammen.

Pas één week voor zijn einde zei hij tot zijn discipelen: nu ga ik het donker tegemoet. Ook Jezus kon het doodsgeheim niet tillen. Op het dieptepunt voelde hij zich van God verlaten. Geen warme adem van Boeddha, geen laatste kus van Plato gaf verlichting. Toch – en dat heeft zijn discipelen mateloos verbaasd – ging hij dat donker tegemoet zonder kramp. Hij vertrouwde: in dat doodsdonker ga ik God tegemoet.

Gerrit Achterberg zegt: het is een scheep gaan en wegzeilen 'voorbij de laatste stad'
nieuwe horizonten tegemoet.

Aan het roer dien avond stond het hart
En scheepte maan en bossen bij zich in
En zeilend over spiegeling
Van al wat geleden had
Voer het met wind en schemering
Om boeg en tuig voorbij de laatste stad.

Gerrit Achterberg was een Nederlands dichter. Hij wordt beschouwd als een van de belangrijkste dichters in de twintigste-eeuwse Nederlandse poëzie. Zijn werk werd onderscheiden met onder meer de P.C. Hooft-prijs en de Constantijn Huygens-prijs.

5. DE DROOM WAARAAN WIJ ONS VASTKLEMMEN (1)

In elk mens schuilt de kracht van een toekomstdroom.

Een jongen en een meisje van twaalf staan vóór ons en zeggen: ik wil dokter worden; ik wil later moeder zijn...

Zij werpen zich met kracht vooruit, de toekomst in.

Als wij dertig zijn, zetten wij opnieuw een toekomstdroom op, en velen van ons die de tachtig halen, hebben de kracht om, zelfs over het kerkhof heen, een nieuwe toekomst te projecteren.

Professor De Hartog woonde aan de Zuidelijke Wandelweg tegenover 'Zorgvliet'. Zijn studeerkamer keek in de winter uit op het zerkenveld van de begraafplaats. Een vriend zei eens: kerel, hoe hou je dat uitzicht uit, op al die doden!

De Hartog antwoordde: ik zit hier niet te kijken op dóden, ik kijk uit op lévenden!

Dat is de adel van ons mens-zijn. Wij werpen onszelf vooruit, de toekomst in!

Als duizenden mensen zich als één man stellen achter dezelfde toekomstdroom, ontwikkelen zij en enorme stootkracht.

Op de TV konden wij het meemaken: duizenden negers formeerden een protestmars naar Washington. Dominee Martin Luther King zei to zemaal toe: I have a dream...ik droom een toekomstdroom waarin onze zwarte kinderen niet meer beoordeeld zullen worden naar hun huidskleur, maar naar de kwaliteit van hun hart.

Omdat twintig miljoen negers als één man achter deze droom staan, daarom is de kracht van deze toekomstprojectie niet te stuiten.

Wij kunnen dit talent om een toekomstdroom te dromen ook misbruiken. In China bevindt zich een kleine groep politieke leiders die ervan dromen dat het gele ras via een atoomoorlog een wereldparadijs zal doen opbloeien.

Er is een Chinese generaal die ook dichter is. Deze generaal vertelt in een gedicht, dat hij op zekere nacht droomde dat de Chinese atombom viel. Hij schrijft: het was een zalig geluid...strelend voor mijn oor. Mijn grootvader schrok van het geluid wakker, maar ik stelde hem gerust: slaap rustig door. Het is de heerlijke atombom die de morgen van een nieuwe maatschappijvorm doet aanbreken.

Nu is het opmerkelijk dat onze menselijke toekomstverwachtingen nooit helemaal uitkomen. We kunnen nu reeds zeggen: die droom van dominee King komt niet precies zo uit en die droom van de Chinese vechtjas Li Tsji Minh zal (God zij geprezen) ook niet precies zo uitkomen.

Dat komt omdat in het heelal waarin wij leven ook nog een ander goddelijk toekomstproject aan de gang is. De bijbel noemt dit toekomstproject: "het rijk van God" .

Ds. C. Aalders formuleerde het zó: *onze menselijke verwachtingen worden altijd weer omgesmolten en opgesmolten in Gods grote toekomstproject.*

Godsdienstige mensen (als ze dit horen) zeggen dan: juist zo is het! Onze privéplannetjes worden altijd weer omgesmolten in het Grote Plan van God. Maar in de praktijk is het zó, dat wij allen de neiging hebben om ons *krampachtig vast te klemmen aan onze eigen toekomstplannen.*

Om een voorbeeld te geven: wanneer twee mensen trouwen, dromen ze alle twee hun eigen toekomstdroom: zó zal mijn man voor mij zijn....een rots. Zo zal mijn vrouw voor mij zorgen....als een goede fee.

Maar naar een jaar of vijf lijkt het dat die toekomstdromen maar half uitkomen.

In die periode gaan vele mannen en vrouwen zich halsstarrig vastklemmen aan hun eigen droom. Ze proberen hun man te kneden, zij proberen hun vrouw met kleine kritiek te veranderen, want: hun privé-droom zal uitkomen.

De dichter Elsschot vertelt van een man die in de vrouw 'het mooie, het aantrekkelijke', droomde. Aan die droom klemde hij zich vast, ook toen zijn vrouw zichtbaar verouderde.

Elsschot zegt:

Toen hij bespeurde hoe de nevel van den tijd
In d'ogen van zijn vrouw de vonken uit kwam doven,
Haar wangen had verweerd, haar voorhoofd had doorkloven,
Toen wendde hij zich af en vrat zich op van spijt.

Zo gingen jaren heen. De kinderen werden groot
En zagen dat de man die zij hun vader heetten,
Bewegingloos en zwijgend bij het vuur gezeten
Een godvergeten en vervaarlijk aanblik bood.

